

JEZIČNO-POLITIČKI ASPEKTI NAŠE AKCENATSKE PROBLEMATIKE*

MIROSLAV KRAVAR
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 801:316:808.617.62-6
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno : 1989-04-03
Received

U standardnom hrvatskom ili srpskom jeziku akcenatski problemi igraju neobično važnu ulogu na jezično-političkoj razini. Mnštvo različitih arealno raširenih akcenatskih sistema, među kojima je suvremena novoštokavska akcentuacija samo jedan od mogućih, dovodi do osjetne zbrke u danim okolnostima višenacionalne upotrebe istoga jezičnog tipa. Tako i sama akcenatska norma, čuveni »četveroakcenatski sistem«, nailazi na smetnje u svome uspješnom funkcioniranju, osobito što se tiče postakcenatskoga kvantiteta i tonskih distinkcija kratkih pa čak i dugih akcenata. U govorima nekoliko većih gradova takva su razilaženja i kolebanja veoma istaknuta, kao što proizlazi, uz ostalo, i iz jednoga nedavnog iako ponešto skeptičnog auditivno-fonološkog uvida u današnje stanje naše gradske akcentuacije (Magner-Matejka, 1971).

Stoga nije čudo što se danas u znanstvenom svijetu pomišlja i na moguće promjene u sferi našega akcenatskog standarda.

Različiti tipovi akcentuacije poznati kao sistemi sa dva ili tri pa čak i jednim ili pet akcenata uz nejednak tretman kvantiteta, koji u dijalektima, uključujući i one gradske, postoje naporedo sa standardnim četveroakcentskim sistemom, određuju i različit prihvata standardnoga tipa, koji i sam stoji pod njihovim utjecajem i obratno.

U članku koji slijedi ogleda se akcenatska situacija glavnih gradova, tj. Beograda, Zagreba, Sarajeva i Titograda, u svjetlu konkurencije različitih tipova akcentuacije kao složen proces interferencije lokalnih akcenatskih sistema s općom akcenatskom normom, pri čemu dolaze u obzir više nego drugi ili kakav dvo- ili, pogotovo, troakcenatski sistem.

No kako se ovdje radi o raširenu i dugotrajnu procesu kojega se konačni ishod daje teško predvidjeti, sva je prilika da bilo kakav dublji zahvat u standardni sistem ne bi mogao biti na dnevnom redu naše jezične politike.

1

Da akcenatski problemi jezika mogu stajati u bilo kakvoj vezi s jezičnom politikom, o tome se u lingvističkom svijetu rijetko kada govori, čak i u nas, gdje je više ili manje općenito poznato kako je naša glavobolna akcentuacija nepriličan element na području javnoga govora, tj. društvene upotrebe jezika. Nešto kao »akcenatska ortoepija« jedva da i postoji u rječnicima lingvističkih pojmova. A to je na svoj način i razumljivo. Jer, ako bi tko tvrdio što slično s obzirom na druge jezike, osobito svjetske, stvar bi se shvatila kao znanstveno-cehovska mudrolija koja pošto-poto hoće da imponira svojom učenošću. Ali u slučaju hrvatskoga ili srpskoga

* Predavanje čitano na 36. Jugoslovenskom seminaru za strane slaviste, Zadar-Sarajevo-Novi Sad 1985. Objavljuje se ovdje prvi put.

jezika, pogotovo s obzirom na njegove književne redakcije, i takvo je nešto ne samo moguće nego i stvarno. U sferi društvene upotrebe jezika kakav je naš, isto kao i u mehanizmu njegove imanentne strukture, neobično istaknutu ulogu igra upravo fenomen »akcent« ili »naglasak«, tj. svežanj akustičkih, tzv. »prozodijskih« ili »suprasegmentalnih«, naoko banalnih svojstava ljudskoga glasa kao što su trajanje, visina i jačina kao dodatno punjenje tzv. »naglašenoga« sloga, što ga onda u rječniku akcentologije kao lingvističke discipline označujemo imenima kvantiteta, tona i intenziteta ovako ili onako konstituirana akcenta. Ta se proširena uloga akcenta manifestira u nas ne samo kao distinktivno obilježje govornih cjelina u strogo lingvističkom smislu, tj. fonetičko-fonološki, i to od sloga pa preko morfema, riječi i sintagme do rečenice, nego i kao upadna, kadšto i neugodna diskriminanta na etnolingvističkom i sociolingvističkom planu: čim naš čovjek »otvori usta«, odmah mu se po akcentu, tj. po nekoliko titraja onih triju prozodijskih crta, prepoznaje, kadšto i prije nego po vanjštni ili odjeći, u kojem je kraju rođen ili školovan odnosno kakvu društvenom sloju pripada ili, u okolnostima otvorenih granica među slojevima, kojem je od njih do jučer pripadao. Sve je to očevidna posljedica složenosti spomenutoga svežnja akustičkih svojstava glasa, koji se već i u opsegu sloga kao osnovnoga fonetičko-fonološkog segmenta jezičnoga sporazumijevanja kombinira u veoma različite i isto neobično suptilne strukture.

Stoga nije čudo što je naša akcentuacija, osobito ona književnojezična ili standardna, čuveni tzv. »četveroakcenatski sistem«, kako se stručno zove, pravi *curiosum* za okruglim stolom lingvističkih sastanaka različita ranga i kao takva predmet neumorna interesa stručnjaka, domaćih i stranih, koji – uzgred budi rečeno – ispovijedaju o njoj veoma disparatna shvaćanja. Ali i nešto drugo nije čudo, tj. da velik broj žitelja naših gradova širom zemlje, i to upravo onih glavnih, poimenice Beograda, Zagreba i Titograda, uz izuzetak Sarajeva, a i nekih drugih, također velikih, kao Splita, Rijeke, Niša itd., koji se svi nalaze izvan četveroakcentskih regija ili na njihovu rubu, muku muče s književnojezičnim akcentom i, kao po prirodnom zakonu, dolaze na »heretičku« ideju: a kako bi bilo da se tu štogod promijeni?

Tek u najnovije vrijeme čuju se u nas takve ideje, više nego što bi se čitale, i u širim stručnim krugovima, gdje se već govorka o eventualnim pokušajima promjena u toj našoj akcenatskoj prašumi, što je dijele sve četiri redakcije odnosno izrazi književnoga jezika. Nosioци su takvih ideja većinom mladi stručnjaci, koji su – mnogo više nego stariji – navikli, tako reći, sociologizirati svoje znanstvene spoznaje, postavljajući uz svaku od njih onaj utilitaristički predznak: *cui bono?* Svakako, o potrebi »urbanizacije« jezika pa, dosljedno tome, i njegova akcenatskoga sistema, već se »šuška«. Ako je tako, zašto onda da se o tome i ne piše?

No recimo odmah da je u nas to pitanje, kako ćemo vidjeti dalje, u isto vrijeme i veoma zamršen problem.

Treba napomenuti već ovdje da sve što će se u nastavku reći o jezično-političkim problemima naše akcentuacije, napose gradske, ima posebnu važnost s obzirom na činjenicu što je akcent, bar u jezicima kakav je naš, ne samo nekakva »duša riječi«, što je i drugdje, nego i bitan sastavni element jezika kao takva, i to, kako smo već rekli, u svim njegovim strukturama, od najmanjih do najvećih, i što su u nas, prema tome, pojmovi »akcenatski sistem« i »govorni tip« malne sinonimi.

Svatko tko se dulje vrijeme bavio jezicima, bilo teoretski ili praktično, zna iz iskustva da su prozodijski složeni akcenatski sistemi, koji, poput našega, obično počivaju na davnim prajezičnim činjenicama, u suvremenim okolnostima jezične komunikacije uistinu nepraktični. Oni se teže i usvajaju nego oni drugi, jednostavniji, pri čemu teškoća s akcentom nemaju samo stranci već i domaći ljudi ako ne potječu s govornoga područja sistema. Dosta je spomenuti neprilike već i ruske akcentuacije, gdje i samo mjesto akcenta zbunjuje, jer o njemu ovisi čitav fonetički habitus riječi, npr. *golová, gólovu, golóv*, pa onda *golový i gólovy* i sl., što nisu samo različiti padežni oblici nego i različiti izgovorni likovi iste riječi.¹

Ali tu se sva teškoća svodi na tzv. »raznomestnost« akcenta, gdje nema više onih drugih zapletaja kao u hrvatskom ili srpskom jeziku s njegovim fonološki, pa dakle i jezično relevantnim suprotnostima, npr. kvantiteta kao u *pās : pās*, ili tona kao u *pāra : pāra* i *Lūka : lūka* ili jednoga i drugoga kao u *pēra : pērā, slōva : slōvā* itd. Tko u nas ne vlada standardnim akcentom, taj se teško snalazi u rečenicama kao što su: *Péro je slomio péro*, ili *Evo Lūkē iz lūkē* ili *Halo, žene! Ovaj nema ženē; sve ga ženē, ali on ne mari za ženē*.² Tu je stvar, kako vidimo, kudikamo složenija nego u ruskom jeziku. S nama je u društvu slovenski, npr. *Ga popade za vrāt in nese do vrāt*.³ Ali tu su tonske suprotnosti prije nekoliko godina »denormirane«, tj. proglašene kao književnojezično neobavezne. Tonski su također švedski jezik i oba norveška, da se i ne govori o kineskom i nekim drugim »politonskim« jezicima, gdje je fonološko opterećenje sličnih crta tako veliko da bi bez njih upotreba jezika bila jedva moguća.⁴ Naša je sreća u nesreći što su u nas akcenatske suprotnosti već i u jeziku, npr. u rječniku, slabo opterećene, tako da čak i lingvist ima muke da sastavi nekoliko rečenica zasićenih takvim suprotnostima kao što

¹ U bjeloruskom se akcenatski uvjetovane promjene u vokalizmu riječi bilježe i pravopisno, npr. *galavá, gólavylgalavý, galóu* i sl., dok u trećem ruskom jeziku, ukrajinskom, svega toga nema.

² Usp. S. Ivšić i M. Kravar, *Srpsko-hrvatski jezik na pločama: Izgovor i intonacija s recitacijama* (= P. Guberina, *Acta Instituti phonetici*, 4), Zagreb 1955, str. 53 i d.

³ Primjer je iz R. Nahtigala, *Slovenski jeziki*, Ljubljana 1952², str. 137.

⁴ Npr. u kineskom: *xiē* (ravno) = »neodređeno mnogo«, *xiē* (uzlazno) = »cipela« i »par«, *xiē* (silazno-uzlazno) = »krva« i »pisati«, *xiē* (silazno) = prezime, a *-xie* (neutralno), npr. *xiexie* = »zahvaljivati«, »hvala!« (kin. *x* = fon. [ç], tj. njem. »ich-Laut«); usp. J.-l. Chao i dr., *Chinesisch für Deutsche*, Hamburg 1981¹, str. 192.

su ona tri upravo navedena primjera, dok su slični primjeri u govoru, dakle u tekstu, tako rijetki da ih treba tražiti svijećom.⁵

Baveći se u više navrata zanimljivom i poticajnom statističkom gradom što su je prije desetak godina objavila dvojica američkih lingvisti, vidjenih istraživača naše standardne akcentuacije, Thomas F. Magner, profesor Pensilvanijskoga sveučilišta, i Ladislav Matcška, profesor Mičigenskoga sveučilišta, u nizu radova, a posebno u knjizi *Word Accent in Modern Serbo-Croatian* (University Park and London, 1971), uputio sam, također u više navrata, i na jezično-političke implikacije, da ne kažem – komplikacije, nekih njihovih pogleda.⁶ Tada su to bile uzgredne napomene, a ovdje se zadržavam posebno na tom problemu. To činim u vezi s mišljenjem dvojice autora o potrebi »revizije«, dakle u stvari reforme, naše standardne akcentuacije u svrhu njezine »urbanizacije«. U osnovi takva mišljenja leži njihov eksperimentalni nalaz da se naš četveroakcenatski sistem, koji na hrvatsko-srpskom jezičnom području ima status standardne norme, u masi gradskoga stanovništva Jugoslavije slušno realizira, tj. »čuje«, tobože pretežno kao dvoakcenatski.⁷ U tom smislu oni predlažu i nov način bilježenja standardne akcentuacije, prema kojem bi se četveroakcenatski sistem sveo na dvoakcenatski, i to:

slàva : *màgla* : *pràvda* : *glàva* > *slàva/màgla* : *pràvda* / *glàva*.

Na taj bismo način umjesto dosadašnja četiri akcenta, dva kratka i dva duga, dva silazna i dva ulazna, razlikovali samo jedan kratki i jedan dugi, pri čemu bi, dakle, ostala kvantitativna suprotnost između duljine i kratkoće kao u *pàs* : *pàs*, dok bi tonska suprotnost između silaznosti i uzlaznosti kao u *pàra* : *pàra* i *Lùka* : *lùka* otpala. Drugim rječima, naša bi se politonska, tzv. »muzikalna« akcentuacija klasičnoga tipa preobrazila u monotonsku ili dinamičku, kakve su, uz mnoge druge, ruska, njemačka i engleska.

Treba podsjetiti da Magner i Matejka nisu jedini među današnjim lingvistima koji se, nakon tolikih starijih i novijih pokušaja, i dalje bave fonetičko-fonološkom reinterpetacijom našega akcenatskog sistema. Nedavno ih je prof. Ivić, koji se i sam dugo vrijeme bavi sličnim pitanjima, naveo u posebnu radu čitav niz.⁸ Ali dvojica su američkih stručnjaka odabrala posebno područje rada u sferi našega akcenatskog standarda, tj. problem njegove auditivno-fonološke zastupljenosti u dvadesetak naših što većih što manjih gradova, uključujući i četiri republička centra: Beograd,

⁵ M. Kravar, »Drei Fragen der serbokroatischen Phonologie«, *Frankfurter Abhandlungen zur Slavistik* 8 (1966), str. 47 i d., napose 51 i d.

⁶ Usp. M. Kravar, »Uz recidiv sumnje u naš četveroakcenatski sistem«, *Jezik* 30 (1982/83), str. 19 i d. i 40 i d., gdje se navodi i prethodna literatura.

⁷ Usp. danas Th. F. Magner, »The Emperor's new clothes or a modest peek at the Serbo-Croatian accentuation«, *General Linguistics* 21 (1981), str. 248 i d.

⁸ P. Ivić, »Serbo-Croatian accentuation: Facts and interpretation«, *Slavic Linguistics and Language Teaching* (izd. Th. F. Magner), Cambridge, Mass., 1976, str. 34 i d.

Zagreb, Sarajevo i Titograd.⁹ Time su, tako reći, napipali najranjivije i najranjavije mjesto u mehanizmu našega akcenatskog sistema i njegova funkcioniranja. Njihovi rezultati, koji se odnose na uspjeh distiktivnih obilježja sistema na test–ispitu njegove auditivne funkcionalnosti, vrijede, dakako, kao metajezični pokazatelji spremne njihovih informanata u jezičnom »prepoznavanju«, tj. razumijevanju slušnih osjeta govornih stimula, ali nemaju, nažalost, vrijednosti na razini neposredne govorne stvarnosti.

Imamo li na umu da se lingvisti, osobito uži stručnjaci, rijetko bave egzaktnim mjerenjem slušnoga funkcioniranja, dakle društvenoga efekta, jezičnih struktura što ih proučavaju, onda je očito da su dva američka stručnjaka poduzela zaista nešto novo. Takav je izbor predmeta to vredniji što naši gradovi, osobito glavni, u kojima vlada nezavidna akcenatska situacija, neprestano rastu, i to, kako je poznato, više imigracijom izvana nego prirodnim prirastom stanovništva. A to se onda opet odražava na i onako već složenom stanju jezične, a napose akcenatske situacije. Samo u naša četiri glavna grada, Beogradu, Zagrebu, Sarajevu i Titogradu, živi, prema statistici iz god. 1971, ukupno oko 1, 650. 000 stanovnika, dakle oko desetine stanovništva četiriju odgovarajućih republika hrvatsko–srpskoga jezičnog područja. U tom se svjetlu i situacija naše gradske akcentuacije nameće sve imperativnije i kao društveni, a ne samo znanstveni problem.¹⁰

2

Statistička grada kojom ćemo se ovdje služiti zahtijeva da na hrvatsko–srpskom jezičnom području razlikujemo dvije vrste raznoakcenatskih, tj. jedno–, dvo–, tro– i četveroakcenatskih sistema: jedne kao akcenatske osobine određenih govora i čitavih dijalekata, dakle lingvističko–geografske ili dijalekatske, i druge kao tipove gradskoga prihvata standardne akcentuacije, dakle sociolingvističke. O prvima se zna odavna iz hrvatsko–srpske dijalektologije, a na druge su nedavno ukazala dvojica američkih stručnjaka, ističući dvoakcenatski prihvata sistema kao najrašireniji na jezičnom području u cjelini. Ali, da se zadržimo posebno na sociolingvističkoj razini problema, dvoakcenatski prihvata sistema nije jedini njegov prihvata po gradovima; uza nj postoje također jedno– i tro–, pa i sam četveroakcenatski, od kojih je ovaj ili onaj ujedno i stvar regionalnoga dijalekta ili govora. Sve se to može čitati u statističkim podacima Magner–Matejkine knjige.¹¹ Ali ti su

⁹ Pristup se predmetu temelji na auditivno–fonološkom eksperimentu što su ga dvojica autora izvršila 1965/66. testiranjem učenika gimnazije u dvadesetak gradova Jugoslavije; v. ovdje, bilj. 6.

¹⁰ Usp. *Statistički godišnjak Jugoslavije* 27 (1980), str. 412 i 686. – Ako se među navedenim gradovima odbije Sarajevo, a dodaju Rijeka, Split i Niš, brojka se bitno ne mijenja, tj. broj akcenatski »nesigurnih« ostaje i dalje isti. Ali postotak od 10% jedva da ugoržava prevlast akcenatskoga standarda u cjelini; više zabrinjava dalji razvoj.

¹¹ O.c., str. 95 i d. – Ovdje predložujem shematski i u krupnim crtama auditivne raznoakcenatske sisteme o kojima je riječ: četveroakcenatski: *stáva* : *màgla* :: *pràvda* : *glàva*,

podaci, ako se iz njih izvedu srednje vrijednosti, što su dvojica autora propustila učiniti, nešto drukčiji, pa čak i informativno bogatiji nego što oni sami uzimlju. Osim toga, podaci pokazuju, što je za našu svrhu najvažnije, da najrašireniji nije dvoakcenatski, nego troakcenatski prihvata akcenatskoga standarda, i to ne samo u većini gradova, čak i glavnih, već i u čitavim republikama, pa čak i na jezičnom području u cjelini. To sam, na temelju spomenutih statistika, ustanovio sam vadeći srednje vrijednosti iz njih.¹²

Prema tome, postoji osjetna razlika između dotične akcenatske statistike i stvarnoga akcenatskog stanja. Stoga je preporučljivo da, u svrhu što kritičnijega rukovanja brojkama, poklanjamo vjeru onim podacima kod kojih se postoci o slušnom prihvatu sistema podudaraju više ili manje s dijalektološkim spoznajama, a da tamo gdje se to dvoje otvoreno razilazi budemo na oprezu.

U tom smislu iznosim sljedeće podatke:¹³

Kao prvo, troakcenatski slušni prihvata standardnoga sistema prevladuje: prvo, od glavnih gradova u Beogradu (sa 43% uz 25% dvoakcenatskoga) i u Sarajevu (sa 40% uz 28% dvoakcenatskoga), dok dvoakcenatski preteže u Zagrebu (sa 34%, ali uz 31% troakcenatskoga) i Titogradu (sa 47%, ali uz 32% troakcenatskoga); drugo, od republika u Srbiji (sa 56% uz samo 12% dvoakcenatskoga), u Hrvatskoj (sa 48% uz 22% dvoakcenatskoga) i u Bosni i Hercegovini (sa 56% uz 22% dvoakcenatskoga), a samo u Crnoj Gori preteže dvoakcenatski (sa 34%, ali uz 32% troakcenatskoga); i, treće, na jezičnom području u cjelini (sa 49% uz svega 23% dvoakcenatskoga). Što se tiče ostalih tipova slušnoga prihvata standarda, tj. jedno- i četveroakcenatskoga, oni bi i po srednjim vrijednostima bili slabo zastupljeni, kako u glavnim gradovima tako i u republikama, a onda i na čitavu jezičnom području.

Kao što se vidi, troakcenatski je prihvata sistema zastupljen kudikamo šire nego dvoakcenatski, i to: u glavnim gradovima (sa 36% : 33%), u republikama (sa 48% : 23%) i na čitavu jezičnom području (sa 49% : 23%). Odatle se ujedno vidi da je troakcenatski prihvata znatno bolji na govornom području u cjelini (za 26%) i republikama (za 25%) nego u glavnim gradovima (za svega 3%).

tj. dva kratka i dva duga, dva silazna i dva uzlazna (kao u akcenatskom standardu); troakcenatski: *slávuimáglu* : : *právu* : *glávu*, tj. jedan kratki tonski neutralan, više ili manje silazan, i dva duga, silazni i uzlazni; dvoakcenatski: *slávuimáglu* : *právuimáglu*, tj. jedan kratki i jedan dugi, oba tonski neutralna; i jednoakcenatski: *slávuimáglu/právuimáglu*, tj. jedan kvantitativno i tonski neutralan »iktus«. Takvi su ili slični sistemi poznati i u dijalektima. Što se tiče dijalekatski raširenoga troakcenatskog sistema, on je obično dvojak: ili kako je naveden (istočni tip) ili *slávu* : : *právu* : : *strávu* (ali *maglu* i *glávu* ili drukčije; zapadni tip), tj. ne poznaje novoštokavskih uzlaznih akcenata, ali raspolaže vlastitim uzlaznim, tzv. »akutom«, kao u *strávu* ili *uéma*. O relativnu značenju naziva navedenih sistema prema broju akcenata u moguću razliku prema rasporedu i vrsti usp. M. Moguš, Za novu akcenatsku klasifikaciju u dijalektologiji, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* (MS) 10 (1967), str. 125 i d.

¹² Usp. tablice u šestom poglavlju *Magner-Matejkine knjige*, o.c., str. 95 i d.

¹³ Prema tablicama u momu članku u *Jezičku* 30, str. 23, 41 i 42.

Slično je, kao drugo, i s nenaglašenim kvantitetom, tj. postakcenatskim dužinama, koje su također različito slušno zastupljene, i to: prvo, u glavnim gradovima (sa 49%, i to Beograd sa 30%, Zagreb sa 23%, Sarajevo sa 75% i Titograd sa 70%), drugo, u republikama (sa 64%, i to Srbija sa 29%, Hrvatska sa 54%, Bosna i Hercegovina sa 83% i Crna Gora sa 89%) i, treće, na jezičnom području u cjelini (sa 63%). Dakle, i nenaglašene dužine stoje mnogo bolje na čitavu jezičnom području (za 14%) i u republikama (za 15%) nego u glavnim gradovima (sa 49%).¹⁴

To bi bilo, prema statističkim podacima kojima se služimo, sadašnje stanje auditivno-fonološke zastupljenosti naše standardne akcentuacije s osobitim obzirom na odnos između tro- i dvoakcenatskoga prihvata sistema. Ako je pak riječ o »urbanizaciji« akcentuacije, bilo sa stanovišta cjeline višenacionalne jezične zajednice ili sa stanovišta pojedinih njezinih nacionalnih dijelova, onda je važno iz navedenih općih podataka izvesti opće karakteristike akcenatske situacije kakva vlada posebno u glavnim republičkim centrima.

Evo što nam u tom pogledu pružaju ti podaci:

1) Standardni sistem nije nigdje u glavnim gradovima slušno zastupljen većinski kao takav, tj. u smislu četveroakcenatskoga prihvata.

2) Njegov je opći troakcenatski prihvata u glavnim gradovima ili znatno širi ili nešto uži od dvoakcenatskoga, pri čemu – u ovom drugom slučaju – konkuriraju jedan drugome.

3) Tro- odnosno dvoakcenatski prihvata u glavnim gradovima svuda su jedan prema drugome kao relativna većina prema manjini različita opsega.

4) Svaki od četiri glavna grada ima različit prihvata sistema kao većinski: Beograd troakcenatski bez nenaglašenih dužina, Zagreb dvoakcenatski na granici troakcenatskoga također bez nenaglašenih dužina, Sarajevo troakcenatski s nenaglašenim dužinama, a Titograd dvoakcenatski također s nenaglašenim dužinama.

5) Dok u Beogradu, Sarajevu i Titogradu prevladuje isti prihvata sistema kao u Srbiji odnosno Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, u Zagrebu preteže drukčiji prihvata nego u Hrvatskoj.¹⁵

Te osobine gradskoga prihvata akcenatskoga standarda karakteriziraju našu gradsku akcentuaciju u njezinu odnosu prema akcentuaciji republičkih tvorevina, a također jezičnoga područja u cjelini. Ta je situacija, kako vidimo, veoma dispartatna, a i nestabilna, jednom riječju, takva da bi se rijetko koja jezična zajednica u svijetu mogla potužiti na što slično. Jedina je, ali – rekao bih – i krupna olakšica pri tome činjenica što se navedeni podaci o našoj standardnoj akcentuaciji i iz njih izvedene karakteristike njezina gradskoga prihvata temelje na ispitu razumijevanja slušnoga govora, tj. na pokazateljima trećega reda, dok stvarna situacija na razini razgovorne

¹⁴ Podaci o dužinama nisu raspoređeni prema tipovima slušnoga prihvata sistema.

¹⁵ To je, naravno, u skladu s dijalekatskom razudenošću hrvatskoga govornog prostora.

upotrebe sistema mora nesumnjivo biti kudikamo povoljnija. Jer, ako se sistem na svome arealu nastavlja, znači da funkcionira.¹⁶

Na svaki način, proces gradskoga prihvata naše standardne akcentuacije kao odraz određena stupnja njezine urbanizacije pogada već danas sljedeće njezine crte:

1) distinktivno obilježje tona dvaju kratkih akcenata, kao u *pàra* : *pàra*, što oboje tendira prema neutralnom *pàra*;

2) distinktivno obilježje postakcenatskih dužina, kao u *ùčitelja* : *ùčiteljā*, što također tendira prema neutralnom *ùčitelja*.

Tome bi valjalo dodati još tri crte, dvije nedistinktivne i jednu distinktivnu, koje se u gradskim govorima toleriraju:

3) unutrašnji odnosno krajnji silazni akcent, kao u *okupātor* mj. *okūpātor* ili *asistēnt* mj. *asistent*;

4) propuštanje »skakanja« akcenata u proklizi, kao u *šumu* mj. *ùšumu* ili u *grād* mj. *ū grād*;

5) izjednačavanje morfoloških suprotnosti, kao *rūci* : *rūci* u *rūci*, *nōzi* : *nōzi* u *nōzi* ili *slučāju* : *slučāju* u *slučāju*.

Od tih pet točaka, u kojima se ogleda djelovanje gradskih sistema na akcenatski standard, samo prva dira dublje u njegov mehanizam mijenjajući četveroakcenatsku strukturu u troakcenatsku, dok je dvoakcenatska utvrđena samo djelomično, pa i to u konkurenciji s troakcenatskom. U tome i leži bitna razlika između dvojice američkih stručnjaka i mene u procjeni stanja gradskoga standarda, iako ona u oba slučaja počiva na istim podacima. Naše se razilaženje svodi na različitu ocjenu uloge suprotnosti dugoga tona, kao u *rādio* : *rādio* ili *Lūka* : *lūka*, gdje sam ja i za glavne gradove, i za republike i za jezično područje u cjelini dobio znatno povoljnije vrijednosti nego američki stručnjaci.¹⁷

Ovdje treba reći i to da je troakcenatska procjena prihvata standarda i sa stanovišta naše dijalektologije vjerodostojnija nego dvoakcenatska, osim za Zagreb i Titograd među glavnim gradovima i za Crnu Goru među republikama, gdje su ta dva tipa prihvata u konkurenciji, dok je na jezičnom području u cjelini troakcenatski prihvat gotovo polovična većina. Osim toga, troakcenatski prihvat standarda ima i tu prednost, bar na hrvatskoj strani, što nije daleko od troakcenatskih sistema većine kajkavskih i čakavskih govora, kojih nosioci, uostalom, i prihvaćaju standard pretežno troakcenatski, i to ne samo slušno nego i govorno.¹⁸

No time što bi se standardni četveroakcenatski sistem na razini društvene upotrebe realizirao-troakcenatski, kako izlazi po mome nalazu, a ne dvoak-

¹⁶ To bi moglo ne vrijediti za glavne gradove u kojima su domaći sistemi u kretanju.

¹⁷ Tu valja uzeti u obzir sljedeće kao pravilo: tko slušno razlikuje dva duga tona, a ne razlikuje dva kratka, taj čuje sistem troakcenatski, a tko ne razlikuje ni duge tonove, a razlikuje kvantitet, čuje sistem dvoakcenatski.

¹⁸ Pri tome se i jedni i drugi pomažu svojim »akutom«. Ali nije rijedak, osobito na višem stupnju usvajanja standarda, čak ni peteroakcenatski rezultat miješanja, tj. četiri standardna akcenta plus »akut«.

cenatski, kako zaključuju američki stručnjaci, njegova se situacija u glavnim gradovima ne bi bitno izmijenila, i to stoga što je akcenatski standard u gradovima, napose glavnima, u svakom slučaju ugrožen konkurencijom drugih sistema. A što se tiče moje procjene da sistem stoji znatno bolje nego što pokazuju oba nalaza, i američki i moj, to bi trebalo naknadno istraživati, i to ne samo među školskom omladinom, što je već urađeno, nego i u drugim društvenim sredinama, što bi bio zahvalan sociolingvistički posao.

Ovdje se možemo oprostiti s dvojicom američkih lingvista da bismo se na svoj račun potanje pozabavili pitanjem eventualne urbanizacije naše standardne akcentuacije.

3

Na to se pitanje vraćamo u svjetlu podataka o mogućnosti izbora između dvoakcenatskog i troakcenatskog tipa slušnoga prihvata akcenatskog standarda, koji nam se izbor na području gradske akcentuacije, gdje je prihvata sistema kao takva, tj. četveroakcenatski, u manjini, nameće sam od sebe.

Dakle, pita se: jesu li i u kojoj su mjeri naši glavni gradovi, upravo ovaj ili onaj od njih, u stanju da budu žarišta zračenja nove standardne akcentuacije, bilo jednoga ili drugoga od dva spomenuta tipa?¹⁹

Podimo, reda radi, od Beograda, za koji smo dobili troakcenatski prihvata standarda kao najrašireniji, i to bez postakcenatskih dužina. I sama ta okolnost upućuje na to da dvoakcenatski sistem u statusu norme ne bi odgovarao činjenicama beogradskoga izgovora, u kojem se križaju obilježja domaće četveroakcenatske šumadijsko-vojvodanske osnovice i dvaju vanjskih sistema, troakcenatskoga smederevsko-vršačkog i kosovsko-resavskog, i dvoakcenatskoga zetsko-sjeničkog, da ne govorimo i o udaljenijem jednoakcenatskom prizrensko-timočkom utjecaju. Ali upravo s obzirom na tu simbiozu triju, ili čak i četiriju sistema iste vrste, ali različite gradacije, pri čemu starija uzlaznost sve više ustupa pred novijom silaznošću, ovdje bi se dvoakcenatska norma mogla uzeti u razmatranje kao dohledna ali daleka perspektiva Beograda.²⁰ Teže bi se takva dvoakcenatska norma probila na širem prostoru Srbije, jer bi, s jedne strane, prekrila četveroakcenatsko područje zapadno-srbijanskih, u biti bosansko-hercegovačkih, pa središnjih i sjevernih šumadijsko-vojvodanskih regija, i, s druge, troakcenatsko smederevsko-vršačko i kosovsko-resavsko, a također jednoakcenatsko prizrensko-timočko područje. Drugim riječima, ovdje bi dvoakcenatska norma bila apstraktna shema nasuprot troakcenatskom prihvat standarda, kakav je utvrđen i za Beograd i za Srbiju na auditivno-fonološkoj

¹⁹ Nazive dijalekata i govora dajem prema P. Iviću, *Dijalektologija srpskohrvatskog jezika*, Novi Sad 1956, str. 22 i d.

²⁰ Čini se da Ivić, *Slavic Linguistics*, str. 36 i d., ima u vidu upravo takav razvoj više nego sadašnje stanje, više ili manje troakcenatsko.

razini. A da je u Beogradu, kao i uopće po Srbiji, jaka tendencija prema troakcenatskom sistemu s poremećenom suprotnošću dvaju kratkih tonova zastupljena i govorno, općenito je poznato.²¹ To je, u biti, praktična gradska akcentuacija osobita tipa sa evropski raširenim rasporedom kvantiteta (prema principu: naglašeni slog kratak ili dug, a nenaglašeni samo kratak) kao sinteza četveroakcenatskoga, ovdje i govornog sistema i triju drugih, izvana unesenih tipova, samoga troakcenatskog i, u stanovitoj mjeri, dvo- i jednoakcenatskog. Ali, koliko je bilo vidjeti od 1918. do danas, taj se beogradski akcent ne širi znatnije ni u vlastitim nacionalnim granicama, a još manje po ostalim regijama širega novoštokavskog područja, i to unatoč prognozama što su se u svoje vrijeme davale u tom smislu.²² Što se pak tiče akcenatskoga standarda kao društvene norme, on ovdje mora da stoji znatno bolje nego što proizlazi iz podataka kojima se služimo.²³

Da vidimo sada što bi bilo s drugim glavnim centrima u slučaju ako bi se uključili u mrežu urbanizacije u smislu dvo- odnosno troakcenatske norme.

Tu je na prvom mjestu Zagreb kao jedno od mogućih žarišta eventualne dvoakcenatske norme, to više što je za nj dvoakcenatski prihvat standarda, također bez postakcenatskih dužina, već i utvrđen, ali – kako smo namjerno istakli – s visokim postotkom i troakcenatskoga prihvata. U stvari, govorno je ovdje na snazi svojevrzni gradsko-kajkavski jednoakcenatski sistem s kvantitativno i tonski neutralnim »iktusom«.²⁴ Taj se akcent, zvan »tromi« (a mogao bi se zvati i ljepše) odlikuje lakim udarom intenziteta, ponešto otegnutim, upravo poludugim kvantitetom i blagim usponom tona, pa je kao takav zaista urbani tip akcentuacije, koja zvuči ugladeno i otmjeno, da ne kažem – »gospodski«.²⁵ Velika joj je prednost u tome što je artikulatorno jednostavna, dakle i »moderna«, a isto tolik nedostatak – što ni ona ne pokazuje vidljivih znakova širenja po daljem nacionalnom prostoru. Ali za Zagreb smo našli, kako je upravo rečeno, dvoakcenatski prihvat standarda na samom rubu troakcenatskoga, što će biti, očividno, rezultat križanja domaćega jednoakcenatskog sistema s četveroakcenatskim

²¹ Usp. B. Miletić, *Osnovi fonetike srpskog jezika*, Beograd 1960², str. 92 i d.

²² Tako, na primjer, B. Miletić, *Izgovor srpskohrvatskih glasova* (= SKA, *Srpski dijalektološki zbornik*, 5), Beograd 1933, str. 6.

²³ Nije velika rijetkost da se na beogradskom radiju i televiziji čuju i rođeni Slovenci i Makedonci koji, govoreći srpski ili hrvatski, razlikuju sva četiri štokavska akcenta; tako kadšto i rođeni Talijani, Mađari i Albanci.

²⁴ Th. F. Magner, *A Zagreb Kajkavian Dialect* (= *Pennsylvania State Studies*, 18), Philadelphia 1966, str. 21. – U Zagrebu se, očividno, domaći govor izgovara jednoakcenatski, a standardni jezik čuje, a često i govori, pretežno dvoakcenatski ili, također, troakcenatski.

²⁵ S. Ivšić »Govor Hrvata kajkavaca«, *Ljetopis JAZU* 48 (1936), str. 47 i d. – Taj »gospodski« prizvuk potječe, očividno, odatle što je tako govorio u svoje vrijeme zagrebački »viši svijet« za razliku od regionalno-kajkavski natrunjena akcenta širih slojeva u gradu. Bilo bi mu vrijedno utvrditi porijeklo. Ivšić bi za nosioce takva akcenta znao reći: »Onda znate, oni Vam govore kao Nijemci.«

standardom, pri čemu starija silaznost postupno uzmiče pred novijom uzlaznošću. Takva bi se akcentuacija pri pokušaju normiranja našla kao Herkul na raskršću: ili ostati u granicama govorno većinom jednoakcenatske, a slušno dvoakcenatsko-troakcenatske odvojenosti ili i govorno optirati za dvoakcenatsku reformu pa onda ostati na tome. Bio bi to u oba slučaja dugotrajni *struggle for accent*, teži od današnjega, već i na samom gradskom području, da se i ne govori o širem hrvatskom prostoru, gdje bi uz kakvo-takvo kvantitativno primirje bjesnio pravi rat svih mogućih tonskih sistema i podsistema: prije svega, u užoj Hrvatskoj s kajkavskim uglavnom troakcenatskim sistemom sjevernih i zapadnih i štokavskim četveroakcenatskim južnih regija, a na širem hrvatskom zemljištu s više ili manje analognim sistemima Slavonije, a također čakavskim, pretežno troakcenatskim sistemom obalne i otočne Dalmacije i Istre. Osim toga, takav bi razvoj pretpostavljao i svrgavanje već postojeće četveroakcenatske norme, koja je govorno ne samo najraširenija po regijama nego također, izvan čakavskih i kajkavskih krajeva, i veoma dobro zastupljena u gradovima, uključujući znatnim dijelom Zagreb, Split pa čak i Rijeku, gdje je akcenatski standard, bar na razini norme, općenito prihvaćen, u svakom slučaju bolje nego što o tome govore naši podaci.

Ovdje bi takav zahvat, osobito na dvoakcenatskoj osnovi uz znatnu regionalnu prevagu troakcenatskoga prihvata standardne akcentuacije, bio krajnje riskantan, ako ne i opasan, pa treba sumnjati da bi se jezično-politički isplatio.²⁶

Ni Sarajevo i Titograd ne bi prošli bolje kao »relejne stanice« zračenja nove dvoakcenatske norme. Jer Sarajevo, za koje smo ustanovili troakcenatski prihvata standarda s postakcenatskim dužinama, moralo bi akcenatski »prekristiti« malne čitavu većinom četveroakcenatsku Bosnu i Hercegovinu, makar se i čula pretežno troakcenatski, dok bi Titograd, gdje i prevladuje dvoakcenatski prihvata standarda s postakcenatskim dužinama, morao polovicu Crne Gore vratiti u krilo »dedovskoga« dvoakcenatskog sistema zetskoga tipa, kakav govorno prevladuje u drugoj polovici. U oba bi slučaja valjalo i ratovati sa standardnom normom, koja u oba grada, u prvom znatno više nego u drugome, mora također biti na visini kao takva.

Kao što se vidi, naši glavni gradovi, osim Sarajeva kao jednoga od čvršćih uporišta standardnoga sistema, već sada djeluju više ili manje u smislu urbanizacije akcenatskoga standarda, ali je to djelovanje, kako smo naprijed vidjeli, parcijalno i nedovoljno, a napose neusklađeno. Nijedan od njih ne pruža solidna oslonja za zamjenu postojećega sistema kakvim drugim, bilo u granicama pojedinih republika ili, još manje, jezičnoga područja u cjelini.

²⁶ To bi bilo moguće samo napuštanjem današnje standardne norme u korist standardizacije tzv. »zagrebačke štokavštine«, tj. štokavskoga govora u kajkavskoj prozodijskoj odjeći, kakav je raširen, pa čak i dobro viđen i drugdje na kajkavskom području, dok je inače samo poznat kao takav.

Druga je stvar dvoakcenatsko rješenje kao čisto grafički sistem.²⁷ Ono bi moglo biti privlačivo sa stanovišta parnoakcenatskih regija, dakle samoga dvoakcenatskog, a posredno i četveroakcenatskog sistema, jer bi se dvoakcenatskom garniturom mogla – naravno, u apstraktnom smislu – »pokriti«, tj. obuhvatiti akcenatska stvarnost većega dijela hrvatsko-srpskoga jezičnog područja: znatan dio Srbije, cijela Bosna i Hercegovina pa Crna Gora i veći dio Hrvatske, ali bi izvan njezine orbite ostale opet sve troakcenatske regije, tj. srpski smerderevsko-vršački i kosovsko-resavski govori, a tako i hrvatski kajkavski i čakavski dijalekt, i to, možda, bez gradova Rijeke i Splita, pa i samoga Zagreba, gdje je razvoj prema prihvatu norme već prilično odmakao; isključeni bi bili, dakako, i srpski jednoakcenatski prizrensko-timočki govori s gradom Nišem. Ali, s druge strane, ne valja smetati s uma da bi kao grafički sistem upravo troakcenatsko rješenje moglo biti u tom pogledu kudikamo bolje sreće s obzirom na razvojne tokove, pogotovo ako znamo dvije stvari: prvo, da je takav sistem govorno veoma raširen i, drugo, da je isto takav slušni prihvati i postojećega sistema utvrđen kao najrašireniji.

No neznaga je u tome što bi se nova norma, bila dvoakcenatska ili troakcenatska, mogla u našim prilikama činiti ranjiva kao više ili manje »centralistička« i bez obzira na to iz kojega bi centra dolazila, isto kao što bi i inzistiranje ovoga ili onoga centra na vlastitim akcenatskim »pravima« poprimilo, sa stanovišta reforme, neminovno »separatistički« pečat. Jedna važna prednost četveroakcenatskoga standarda i jest u tome što fungira kao nekakav intersistem, koji se ne oslanja na jedan od centara zračenja, već na ravnotežu među njima, a na nju je naš svijet širom zemlje odavna sudbinski upućen.

Međutim, treba, istini za volju, priznati da je i usvajanje četveroakcenatske norme kao govornoga akcenta u tročetvrtinskoj većini naših glavnih gradova, a i u nekim drugima, također velikima, veoma dalek cilj na njihovu križnom putu prema standardu. Stoga i inzistiranje na strogostima akcenatskoga kodeksa biva sociološki također sve nestvarnije. Čini se da bi u takvim okolnostima upravo troakcenatski sistem kao rezultat »iskopčavanja« tonske suprotnosti kratkih akcenata, koji je kao slušni prihvati standarda dosta dobro potvrđen, mogao biti kakav-takav eliksir protiv akcenatske glavobolje. Ali i tu bi bilo problema, i to stoga što se razvoj opće akcenatske situacije, pogotovo na crti Beograd-Zagreb, polarizira, kako sam već drugdje istakao, u dva različita, upravo suprotna smjera, koja se usto i ne dodiruju, jer ih razdvaja kompaktni četveroakcenatski areal.²⁸ Ta se raznosmjernost akcenatskoga razvoja dvaju gradova sastoji u tome što se beogradska situacija kreće od četveroakcenatskoga stanja prema

²⁷ Tj. bilježenje samo uzlaznih akcenata, kao u R. Jakobsona, »On the identification of phonemic entities«, *Selected Writings I*, The Hague-Paris 1962, str. 422, ili samo silaznih, kao u Ivića, *Slavic Linguistics*, str. 37, s time da se neobilježeni silazni odnosno ulazni čitaju iz sistema. Ali, ako je tako, onda bismo opet bili u četveroakcenatskom okviru.

²⁸ *Jezik* 30, str. 43 i d.

manjeakcenatskima, dakle od tonske uzlaznosti prema silaznosti, a zagrebačka, obratno, od jednoakcenatskoga prema višeakcenatskima, dakle od tonske silaznosti prema uzlaznosti. Da bi se, prema tome, troakcenatski prihvat, koji je u Beogradu sadašnja stvarnost, na kojoj bi trebalo ostati, a u Zagrebu dogledna budućnost, koju bi valjalo dostići, mogao ustaliti u statusu opće norme, morao bi se tok razvoja, tako reći, tempirati tako da bi se u jednom slučaju odustalo od dvoakcenatske perspektive, a u drugome ubrzala troakcenatska. Ali kako djelovati na vrijeme? Napokon, dva bi se toka mogla i mimoći: kad bi se Beograd našao konačno na dvoakcenatskom stupnju, Zagreb bi mogao zakoračiti na prag troakcenatskoga.

Odatle se vidi kako su našem akcenatskom razvoju otvorene različite perspektive, pa je zato i akcenatska budućnost prilično neizvjesna, iako se opća suprotnost između tonske i dinamičke akcentuacije oertava sve oštrije. Ali pokušaj radikalna zaokreta na osnovi te suprotnosti, po slovenskom uzoru, mogao bi se u nas pokazati kao *fata morgana*, jer se tu eventualnim »denormiranjem« čitava četveroakcenatskoga standarda ne bi otvorila vrata konkurenciji između tonske i dinamičke akcentuacije, kao u slovenskom slučaju, već uzajamnom nadmetanju dinamičke s mnoštvom tipova tonske.²⁹

Kad je riječ o razvoju naše gradske akcentuacije, dobro je imati na umu i činjenicu da taj razvoj ne ovisi isključivo, pa ni u prvom redu, o inherentnim crtama njezine prozodijske strukture, nego također, i na osobit način, o demografskom faktoru kretanja stanovništva. Imamo li pred očima podatke državnih statistika o tome da naši gradovi, osobito glavni, rastu daleko više vanjskim priljevom nego prirodnim prirastom stanovništva, onda je normalno što domaći akcenatski sistemi po pravilu stagniraju ili čak nazaduju, a izvana uneseni više ili manje napreduju.³⁰

*

Naša je gradska akcentuacija, kako vidimo, u prilično koatičnu stanju, bilo da se na nju gleda sa stanovišta jezičnoga područja u cjelini ili sa stanovišta pojedinih glavnih gradova kao centara odgovarajućih užih zajednica. Nijedan od naših glavnih gradova osim Sarajeva nema uravnotežene akcenatske situacije, a i sarajevska ravnoteža počiva, kao za inat, na akcenatskom tipu koji upravo u drugim glavnim gradovima dolazi u pitanje. Ali, uza sve to, opće stanje, makar i više »u zraku« nego u ovom ili onom centru, neće biti tako beznadno. Jer ne smije se gubiti iz vida činjenica dosadašnjih uspjeha četveroakcenatske norme, koji moraju biti znatno veći nego što proizlazi iz danas raspoloživih metajezičnih podataka o širini njezina slušnoga prihvata, bilo troakcenatskog ili dvoakcenatskog. Stoga

²⁹ Usp. o stanju u slovenskom J. Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor 1976, str. 55 i d. i 87 i d. (literatura).

³⁰ Danas se sličan proces odvija čak i na selu, osobito na širim područjima velikih gradova; usp. za užu Hrvatsku A. Šojat, »Interferencija dijalekatnih govornih sustava u SR Hrvatskoj«, *Rasprave Instituta za jezik* 3 (1977), str. 143 i d., gdje je riječ i o akcentu.

bi se izlaz, čini se, mogao naći u granicama postojeće situacije, tj. u okvirima četveroakcenatskoga sistema i njegovih gradskih kombinacija. To bi onda značilo da bilo kakva radikalna »reforma« u sferi akcentuacije, tj. potpuna zamjena tonske dinamičkom u dvoakcenatskom smislu, nije među neposrednim zadacima naše jezične politike, to manje što se radi o jeziku, odnosno njegovim književnim redakcijama, u kojima prisutnost mnoštva akcenatskih sistema, u gradu i na selu, ali uz minimalno govorno opterećenje njihova fonematskoga inventara ne stoji na putu općem sporazumijevanju u okolnostima razgovora. Dosta je, na primjer, da nas tkogod u prolazu bilo što upita, recimo: Mōlim Vas, gdje se ōvdje može dōbiti pivo?« (kako bi pitanje moralo glasniti »četveroakcenatski«), pa da ga odmah razumijemo i bez obzira na to govori li to s nama kakav zemljak u ovom ili onom sistemu iz domovinskoga »roga obilja« ili kakav stranac, makar i uz pratnju svoga turističkog napjeva, naravno, pod uvjetom da pri tome ne strada osnovni, tzv. »segmentalni« dio teksta. Taj argument, razumije se, ne treba uzeti odviše ozbiljno, jer mjera »sporazumljivosti« pomoću jezika dovoljna za svakodnevne potrebe gologa opstanka ne može udovoljiti višim zahtjevima njegove šire društvene upotrebe, koji su i na razini akcenatskoga inventara znatno veći.

No stanovit proces urbanizacije našega akcenatskog sistema već je, kako smo naprijed vidjeli, u toku, u to gotovo u svim glavnim gradskim centrima: napuštanje postakcenatskih, pogotovo fonološki irelevantnih dužina, dopuštanje unutrašnje odnosno krajnje silaznosti, odustajanje od prenošenja akcenta u proklizi, a također ujednačivanje neizbrojivih morfološko-akcenatskih tipova, - sve su to danas više ili manje fakultativne pojave, iako ih stroga norma ne priznaje. Ali gradska akcenatska situacija, osobito kakva je u većini glavnih centara, zahtijeva i dalje ustupke. Ako do njih ima doći, više je nego sigurno da će prva na udaru biti tonska suprotnost dvaju kratkih akcenata. Time bi se onda dobio opet troakcenatski sistem, ali koliko uistinu »sistem«, to bi trebalo dočekati pa vidjeti.

Čini se ipak da se čitavo pitanje svodi na globalnu dilemu oko toga koji će od dva procesa što se odvijaju pred našim očima biti brži: da li urastanje gradskih tipova akcentuacije u standardnu normu, što bi značilo odavna očekivanu pobjedu četveroakcenatskoga sistema, ili djelomično utapanje standardne norme u gradske akcenatske sisteme, među kojima bi troakcenatski, kudikamo prije nego dvoakcenatski, imao najviše izgleda za uspjeh. Bilo ovako ili onako, valja ovdje računati s dugotrajnim *status-om quo*, jer se u nas tok i ishod akcenatskih, kao i uopće jezičnih pomicanja ne određuje toliko inherentnim osobinama samih sistema koliko demografskim pomacima na jezičnom prostoru, pa i na područjima naših vodećih gradova.

Štošta ovisi, dakako, i o politici jezičnoga, a napose akcenatskog normiranja, samo što je u nas i jezična politika, za razliku od onoga što u analognim slučajevima biva obično drugdje u svijetu, po prirodi stvari policentrična.

Miroslav Kravar: LINGUISTIC AND POLITICAL ASPECTS OF OUR ACCENTUAL PROBLEMS

Summary

In the standard Serbo-Croatian language accentual problems play an unusually important role at the level of linguistic policy. The multitude of various areally widespread accentual systems, among which the modern newštokavian accentuation is but one of possible ones, brings about a sensible confusion in the given circumstances of a plurinational use of the same linguistic type. Thus the accentual norm itself, the famous »four-accent system«, is considerably obstructed in its efficiency, especially as to postaccentual quantity and tonal distinctions of the short and even long accents. In the speech of several larger cities such discrepancies and oscillations are very prominent, as it results, among other things, from a recent though rather sceptical auditive-phonological insight into the actual state of our city accentuation (Magner-Matejka, 1971).

It is, therefore, no wonder that today in the scholarly world possible changes in the sphere of our accentual standard are also considered.

The various types of accentuation known as systems of two or three and even one or five accents with an unequal treatment of quantity which in the dialects, including those of the cities, coexist side by side with the standard four-accent system determine also a different reception of the standard type which itself undergoes their influence and vice versa. The accentual situation of the main cities, i.e. Belgrade, Zagreb, Sarajevo and Titograd, is viewed here in the light of a competition of different types of accentuation as a complex process of interference of the local accent systems with the common accentual norm, where either some two- or, notably, three-accent system more than other ones come into question.

As, however, we have here to do with a widespread and lengthy process whose definite issue is difficult to anticipate, it is very probable that no deeper intervention into the standard system could be on the agenda of our linguistic policy.